

Особистість Валерія Гегамяна в одеському художньому середовищі

ОЛЕКСІЙ ЖАДЕЙКО

Анотація. Розглянуто життєвий та творчий шлях Валерія Гегамяна. Наголошено на своєчасності уточнень біографічних фактів про художника та педагога. Визначено потенціал впливу досі не відомих даних про Валерія Гегамяна на сприйняття його особистості в контексті історії мистецтва одеського регіону.

Ключові слова: творчість Валерія Гегамяна, одеські художники, живопис, графіка.

Постановка проблеми. Реалії культурного життя Одеси другої половини ХХ століття мали свої специфіку та закономірності розвитку. Вони пов'язані, перш за все, з особливостями радянського мистецтва загалом. Серед значної кількості талановитих одеситів-художників означеного періоду окремо стоїть постать художника та педагога Валерія Гегамяна. Дане дослідження має описовий характер та є спробою аналізу ролі, яку відіграв Валерій Гегамян в одеському та загальноукраїнському мистецтві.

На сьогодні існує обмежена кількість ґрунтовних культурологічних та мистецтвознавчих розвідок, присвячених художнику, та оскільки, разом з тим, інтенсивно зростає інтерес до його творчості, ця наукова розвідка є на часі. Потенціал робіт Валерія Гегамяна як актуальної складової сучасного українського мистецтва надзвичайно високий. Завдяки проведеній дослідницькій роботі стало можливим оприлюднення досі не відомих фактів його життєвої та творчої біографії — це, в свою чергу, дозволить фахівцям та широкому колу шанувальників повніше та якісніше сприймати особистість і творчість Валерія Гегамяна в контексті одеського культурного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бібліографія, присвячена особистості та художній і педагогічній діяльності Валерія Гегамяна, вкрай обмежена. Закритий спосіб життя художника, особливо в останні 15 років, не сприяв зацікавленості його творчістю з боку професійних критиків та мистецтвознавців. Широкому колу шанувальників мистецтва його ім'я зовсім було не знайоме.

Найбільш ранні публікації з'являються лише по смерті художника, 2001 року. Вони носять швидше меморіальний та компліментарний характер, ніж науково-аналітичний, але безперечним плюсом цих матеріалів є те, що вони вперше познайомили читачів з непересічною особистістю Валерія Гегамяна. В одеській періодиці того часу друкуються статті Р. Бродавко [1], В. Віленського [2], М. Гудими [5], С. Кузнецової [12].

Першою професійною спробою аналізу творчості митця стала розвідка О. Тарасенко та Г. Паньків [21], в якій, спираючись на обмежений доступний фактаж та особисті спогади, вони класифікували творчий спадок художника, намітили основні теми та ідеї його творчості, дали опис кільканадцяти значних робіт і тор-

кнулися авторської манери. За ініціативи сина Валерія Гегамяна Олександра та його учня й колеги Валентина Захарченка, за допомогою згаданих О. Тарасенко та Г. Паньків, а також художників Н. Ворохти, В. Гарі, І. Гусюк, П. Нагуляка було складено й видано перший каталог робіт митця. У 2001 році була організована перша персональна, на жаль, посмертна виставка живопису та графіки Валерія Гегамяна, що відбулася в Одеській картинній галереї.

Більш повний каталог творів Валерія Гегамяна був виданий згодом, 2007 року [4]. Він містить інформацію як про роботи художника Валерія Гегамяна, так і про роботи його сина, скульптора та архітектора Олександра (Аліка, Сандро) Гегамяна (Тер-Мелік Сиціана). Вступна стаття Л. Сауленко [20] до цього видання узагальнювала дані про обох авторів.

Мінімальна кількість інформації про Валерія Гегамяна і одночасно його явний оригінальний талант спонукали дослідників українського та, зокрема, одеського мистецтва до подальшого вивчення його творчості. Г. Паньків оприлюднила кілька статей, присвячених аналізу композиції та простору художніх робіт Валерія Гегамяна [15, 16, 17], а також ввела в науковий обіг нове поняття «образна геометрія» на позначення основного принципу композиційних рішень в роботах автора [14]. Дані публікації окреслили нові напрямки послідовних досліджень, що знайшли втілення в написанні Г. Паньків дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (науковий керівник — кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Л. Лисенко).

У 2018 році на кафедрі мистецтвознавчої експертизи Інституту практичної культурології та арт-менеджменту Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв автором даної статті була захищена магістерська робота на тему «Монументальність і цілісна єдність композиції Валерія Гегамяна» (науковий керівник — кандидат мистецтвознавства, доцент, про-

фесор кафедри мистецтвознавчої експертизи В. Михальчук) [6].

В контексті власних досліджень одеського та, ширше, українського нонконформізму творчість Валерія Гегамяна згадується та аналізується в низці публікацій О. Котової [8], Л. Смирної (Медведевої) [13]. Ретельний аналіз фактологічного матеріалу, аналіз спогадів близьких друзів та колег, а також власних висловлювань художника [3] ставлять під сумнів висновки вищезгаданих авторок щодо приналежності Валерія Гегамяна до середовища нонконформістів, а ймовірніше, свідчать про свідому позицію уникання різного роду спротиву вимогам соцреалізму.

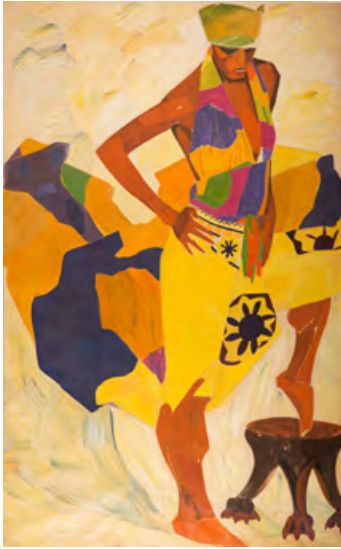
У науковій роботі, присвяченій мистецтву та художній критиці ХХ століття, Валерія Гегамяна згадує М. Криволапов [9].

Детальні спогади про педагога Валерія Гегамяна публікували його учні різних періодів В. Захарченко [7], В. Кудлач [10, 11], О. Ройтбурд [18], В. Рябченко [19].

Метою цього дослідження є оприлюднення маловідомих та невідомих фактів життя та творчої біографії Валерія Гегамяна, а також спроба поєднати їх з відомими даними про художника й таким чином дати більш точне трактування місця митця у художніх процесах, що відбувалися в 1960–1990-і роки в Одесі.

Виклад основного матеріалу. Валерій Арутюнович Гегамян (1925–2000) за життя реалізувався більшою мірою як непересічний педагог. Лише по смерті прийшло визнання його легко впізнаваної графіки та неймовірно емоційного живопису. Художник практично не виставляв своїх робіт на художніх виставках, не був членом Спілки художників та не мав жодних регалій. Той факт, що він блискучий рисувальник та живописець, був відомий порівняно вузькому колу людей, пов'язаних з художньо-графічним факультетом Одеського педагогічного інституту, та членам його родини.

Валерій (Валік) Гегамян народився 1925 року в Гарні, в родині Арутюна Ханагяна — відомого комедійного актора, який працював у театрах

Танцівниця, картон, олія, 255.5 x 158.5 см

Три балерини, початок 70-х, темпера, картон, олія 319 x 257 см

Єревана. Мати майбутнього художника походила зі старовинного вірменського княжого роду Тер-Мелік Сиціан. Невдовзі батька Валерія репресували, справжнє прізвище стало небезпечним, і сім'я зуміла офіційно дати хлопцеві вигадане прізвище, утворене від імені діда — Гегама. Так з'явився Валерій Гегамян.

Дитинство і юність художника пройшли в середовищі вірменської інтелектуальної та культурної еліти. Родина товаришувала, зокрема, з композитором Арамом Хачатуряном, який відзначив музичні здібності Валерія. Слід зазначити, що юнак всерйоз займався грою на сазі та замислювався про музичну кар'єру. За свідченнями членів родини художника, Валерій пробував свої сили також у художній літературі. В шкільні роки він писав лицарські оповідання та сам їх ілюстрував. Завдяки цим ілюстраціям на нього звернув увагу ще один завсідник дому Тер-Мелік Сиціанів — Мартирос Сар'ян, на той час всесвітньовідомий живописець із солідною творчою біографією — та посприяв його подальшому художньому розвитку. М. Сар'ян в 1921 році разом із сім'єю оселився в Єревані та ініціював створення нових культурних установ: асоціа-

ції художників, товариства охорони пам'яток національної старовини, художньої школи, музею археології, етнографії та образотворчого мистецтва.

Завдяки своїм здібностям Валерій вступає до Єреванського художнього училища, де навчається під керівництвом Мартироса Сар'яна. Після закінчення навчання продовжує здобувати професійну освіту в тільки-но відкритому Єреванському художньому інституті, знову в майстерні Мартироса Сар'яна. Взаємини Валерія Гегамяна та Мартироса Сар'яна виходили за межі взаємин учня та педагога, вони близько спілкувалися й поза навчальними аудиторіями. Виїжджаючи на пленери до Гарні, Сар'ян зупинявся в домі родини Тер-Мелік Сиціанів. Дружба також пов'язувала Валерія зі старшим сином Сар'яна Саркісом. Саркіс Сар'ян був на кілька років старшим від Валерія і навчався на той час уже в університеті. В майбутньому він зробить блискучу наукову кар'єру в галузі літературознавства. Відвідуючи університетські заняття «за компанію» з Саркісом, Валерій ще підлітком отримував знання з філософії, історії, археології, літератури. Йому пощастило слухати лекції

академіків Й. Орбелі, А. Ісаакяна та ін. Таким чином, освіта Валерія Гегамяна мала різнобічну направленість і не замикалася на класичному наборі художніх теорій та практик. Він чудово оперував історичними фактами, добре орієнтувався в філософії та глибоко знав історію розвитку всіх видів мистецтва. Вплив Сар'яна на формування художнього мислення та творчої манери Гегамяна важко переоцінити [3, с. 6]. При всіх формальних відмінностях мистецтва цих двох художників неможливо не відзначити безперечно сар'янівське походження кольору в роботах Гегамяна.

Успішно закінчивши навчання в художньому інституті, молодий митець, що на той час уже взяв участь у кількох художніх виставках, за рекомендацією М. Сар'яна рік працював у Художньому фонді Вірменії на посаді старшого майстра та готувався до вступу у Спілку художників. Тоді ж, 1951 року, його приймають кандидатом у члени Спілки, але через те, що невчасно подав необхідні документи (саме так звучало офіційне формулювання), а саме — фотографії робіт, його кандидатура не була затверджена в Москві, хоч сам він дізнався про це багато років по тому.

На початку 1954 року художник переїздить до Москви. Він влаштовується на посаду старшого майстра, а згодом — художника-монументаліста на комбінат декоративно-прикладного мистецтва. Це вдалий старт для будь-якого молодого художника, але два роки, що їх провів Гегамян у столиці, пройшли для його творчості непомітно. Висока конкуренція колег, постійні інтриги за замовлення відбирали надто багато часу та енергії. Та й загалом ситуація постійної боротьби за виживання в московському художньому середовищі виснажувала митця. Одним з нез'ясованих фактів біографії Валерія Гегамяна досі залишається причина припинення спілкування з Мартиросом Сар'яном. Можливо, подальші дослідження архівів Валерія Гегамяна та Мартироса Сар'яна допоможуть пролити світло на це питання.

Валерій Гегамян виїздить з Москви до Бірбіджану за направленням Міністерства освіти, згодом до Махачкалі. Шість років він присвячує організаційній та викладацькій діяльності в художніх навчальних закладах цих міст, паралельно працює над великими живописними портретами. Ці роботи виконані олією на полотні, на відміну від більш пізніх робіт, виконаних на картоні.

Ймовірно, стосунки на останньому місці роботи не склалися. Цікаво, що в особистому архіві художника зберігся документ, який свідчить про його наміри у 1961 році виїхати на проживання в Бердичів та викладати в тамтешньому педагогічному інституті.

Початок 1960-х ознаменований у вітчизняній історії як короткотривалий період обмеженої, та все ж свободи. За збігом обставин початок шістдесятих для Гегамяна — початок його власної нової історії. Саме в цей час він знайомиться зі своєю майбутньою дружиною Болеславою Михайловською та за її ініціативи назавжди переїздить до Одеси.

Влаштуватися на фахову роботу в Одесі було не просто. Тимчасово він працював у живописному цеху Одеського обласного відділення Художнього фонду УРСР, але за кілька місяців був звільнений через відсутність замовлень. Після цього його зарахували до Цеху оформлювачів та знову через кілька місяців звільнили з тієї ж причини. Лише влітку 1964 року Валерій Гегамян отримав постійну роботу на посаді викладача рисунка в Одеському педагогічному інституті ім. К. Д. Ушинського (нині Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського).

Саме завдяки ініціативі та зусиллям художника в цьому навчальному закладі було організовано художньо-графічний факультет. Валерій Гегамян працював там старшим викладачем, кілька років виконував обов'язки декана, займав посаду доцента, розробляв навчальні плани, протягом багатьох років був завідувачем методичної комісії факультету. Його педагогіч-

Атлет, папір, олівець, 239,5 x 171,5 см

Повстання, картон, олія, 286,5 x 403,5 см

на діяльність викликає великий інтерес, адже митець не просто копіював настанови та методи інших навчальних закладів, передусім Ленінграда, куди особисто їздив за навчально-методичними матеріалами.

Валерій Гегамян послідовно розробляв авторську методіку викладання, яка мала чіткі принципи. Він став автором навчальних програм для підготовчого відділення факультету, трирічної навчальної програми з викладання рисунку, живопису, композиції та пластичної анатомії. На основі цих напрацювань у 1970-і роки педагог уклав розгорнуті робочі плани з підготовки та проведення навчального процесу для четвертого курсу, в яких він передбачив не лише поетапну розробку завдань, а й їх узгодженість з викладанням суміжних навчальних дисциплін: відповідних розділів історії мистецтва, анатомії, перспективи, літератури. Ці навчальні плани були підкріплені серйозною джерельною базою та мали практичні рекомендації з виконання домашніх завдань.

Методичний посібник з роботи над дипломним проектом з живопису, укладений в цей же період, містив унікальні таблиці з детальним описом основних етапів роботи над ескізом та був доповнений великою кількістю ілюстративного матеріалу. На окремих аркушах Валерієм Арутю-

новичем власноручно були зображені ті чи інші етапи студентської роботи. Подібні аркуші-ілюстрації з поетапного рисування оголеної натури Валерій Арутюнович створив і для четвертого курсу.

Слід зазначити, що в навчально-методичних розробках художника особлива увага приділялася рисунку фігури людини з натури. Він радив учням наслідувати П. Чистякова, «істинного вчителя непорушних законів форми» (за висловом Валентина Серова) та ретельно й глибоко вивчати анатомію. Подібно Павлу Чистякову Валерій Гегамян намагався навчити своїх учнів, наскільки в мистецтві важливо знати його закони, що першооснова образотворчого мистецтва — рисунок. За великим рахунком, педагогічна система Валерія Гегамяна — неоакадемічна, з обов'язковим акцентом на рисунок натури, колосальними часовими затратами та винятково перфекціоністським підходом. «Школа Гегамяна викликає в мене асоціації зі школою Філонова. Не за формальними ознаками, а через химерне поєднання новаторства та догматизму», — розмірковує один з найуспішніших учнів Валерія Гегамяна Олександр Ройтбурд [18].

Рисунок та живопис в якості аналізу і лише згодом композиція як синтез мали логічне за-

Осміяння I, картон, олія 245.7 x 320.7 см

вершення в створенні тематичної картини. Вищий інтерес до натури, особливо людської, вирізняє творчість Валерія Гегамяна. Ще в середині сорокових років він писав у своєму юнацькому щоденнику докладні описи складних емоційних станів людини та їхнє фізіономічне виявлення [3, с.4–5]. З часом художник не втратив інтерес до натури, але змістив наголос: його цікавитиме узагальнений образ, а не індивідуальні вияви людської природи. Навмисна акцентованість на загальному на протигагу індивідуалізованому дозволить митцю створити кращі зразки тематичних картин на всеохопні універсальні теми.

Педагог щоденно працював поруч зі студентами. Його методика викладання ґрунтувалася на особистому прикладі, а не на абстрактних теоретизуваннях «як слід». Він постійно знаходився в майстерні та рисував ті ж постановки, що і його студенти. За свідченнями учнів, Валерій Гегамян вкрай рідко критично висловлювався на адресу студентських промахів. Та й взагалі був лаконічним і толерантним в оцінках чужих робіт [19]. Втім, це не заважало йому виявляти суворість і вимогливість, коли мова заходила про щоденні вправи з рисунку.

Головними недоліками молодих художників, в тому числі багатьох «зірок» як офіційного, так і андеграундного мистецтва, викладач

вважав їхню недостатню академічну освіту, ескізність і неґрунтовність більшості робіт. Офіційне одеське мистецтво він зневажав за низький рівень майстерності та фальшиву ідеологічну сервильність, з нонконформістами також не спілкувався, вважаючи їх експерименти легковажними та несприймаючи їхньої богомності [18]. За взірці ставив митців минулих епох Мікеланджело, П. Гогена, М. Врубеля, І. Репіна, М. Сар'яна, К. Коровіна, В. Серова, П. Кузнецова, М. Нестерова, А. Архипова, О. Головіна, П. Коріна, О. Мурашка, Н. Альтмана, М. Аветісяна.

Варто зазначити, що Валерій Гегамян багато уваги приділяв студіям живопису та рисунку відомих майстрів. Ці роботи складно назвати копіями, швидше вони є авторським переосмисленням задумів класиків. Гегамян таким чином «вивчав» Мікеланджело, І. Репіна, М. Врубеля, К. Брюлова, М. Сар'яна, В. Серова, О. Іванова, К. Петрова-Водкіна та ін.

В архіві художника збереглися згадки про його поїздки разом зі студентами на пленери до Криму та Карпат, під час яких він так само, як і в аудиторії, продовжував працювати поруч з учнями. Валентин Захарченко пригадував, що бачив, як Гегамян працював на пленері, як цікавився тим, що бачив. І що це нормальний хід зрілого художника — коли він ще не знає, чого прагне, але вже десь відчуває. Натура підказувала, інтуїція, і він формував це бачення в кінцевий результат [7]. Приклад викладача ставав стимулом для молодих художників, а загальна культура та самовіддане служіння мистецтву викликали повагу.

Суха аналітична система рисунку, яку розробив В. Гегамян, вимагала від студентів цілковитого заглиблення і повної самовіддачі. Вона настільки заповняла молодих художників, що деякому з них після закінчення навчання доводилося кілька років від неї «відходити», аби знайти власний стиль. Втім, найкращою характеристикою педагогічної діяльності митця слугували коментарі колег про те, що учнів Гегамяна одразу видно. Йшлося про винятково скрупу-

льозний та математично розрахований рисунок. Сильна раціональна складова гегамянівського рисунку олівцем чи вугіллям переважала складову емоційну, втім, живопис його збалансований. «Система Гегамяна — це вища математика пластики, це метрологія параметрів колірної плями, це синтаксис анатомії, це передбачення алгоритмів комп'ютерного 3D-моделювання, нарешті, це релігійна доктрина», — так визначив суть його методу один з учнів [18].

На думку Василя Рябченка, рівних такому рисувальнику, як Валерій Гегамян, сьогодні немає. «Пам'ятаю, він прийшов, склеїв зі шпалер смугу — метрів зо три висотою, півтора шириною. І малював. І це було просто геніально» [19].

За 20 років роботи на художньо-графічному факультеті Валерій Арутюнович виховав масу знаних учнів, серед них реалізовані художники Валентин Захарченко, Євген Рахманін, Василь Рябченко, Олександр Ройтбурд, Віктор Волков, Олег Недошитко, Сергій Ликов, Іван Дімов, Віталій Онищенко, Оксана та Анатолій Фурлети, Юрій Горбачов, Віктор Покиданець, Григорій Султан та інші [6, с. 60]. Частина його учнів займається також педагогічною діяльністю, використовуючи напрацювання свого вчителя.

Після виходу на пенсію у 1985 році Валерій Гегамян повністю зосереджується на творчості. Він веде вкрай замкнутий спосіб життя, майже перестав контактувати з навколишнім світом, підтримує поверхневі стосунки з дуже обмеженим колом людей. В цей час він створює свої найвідоміші монументальні роботи «Хачкар» та «Весілля без любові», часом працюючи по 16 годин на добу. Якщо раніше він самовіддано дарував себе викладанню, то в цей час він самовіддано надолужує все, що не встиг зробити у мистецтві.

Не стало художника у вересні 2000 року, похований в Одесі.

Діяльність Валерія Гегамяна складно втиснути у рамки традиційних уявлень про роботу педагога та художника. Для педагога він був надто талановитим і тонким. Для художника — надто раціональним та цілеспрямованим. Цілковито ігнорував виставкову діяльність, не виконував жодних замовлень художніх творів. Натомість 15 останніх років життя присвятив фанатичній реалізації своїх ідей, займаючись пошуками нових виражальних засобів.

Висновки. Особистість Валерія Гегамяна — художника з впізнаваним авторським почерком — відіграла ключову роль у формуванні одеського художнього середовища другої половини ХХ століття. Митець став засновником графічного факультету в Одеському педагогічному інституті та виховав кілька поколінь оригінальних художників. Комплексні авторські методики, розроблені В. Гегамяном, мають підґрунтя класичної художньої освіти, але вдало адаптовані до вимог сучасності та містять найхарактерніші ознаки індивідуальної образної та технічної манери майстра. Творчість та викладацтво Валерія Гегамяна носять відверто синтетичний характер. Обидва види його професійної діяльності ґрунтуються на класичних традиціях, однак у підсумку являють собою якісно нові явища. Отримані наукові результати дають можливість подальшої поглибленої диференціації досліджень з даної проблематики. Аналізу живописного та графічного спадку Валерія Гегамяна буде присвячена наступна мистецтвознавча розвідка, оскільки наявною є потреба ввести в науковий обіг інформацію про художні роботи майстра.

Література

1. *Бродавко Р.* Молитесь в храмах ваших душ // Одесский вестник. 2001. 5 сент.
2. *Виленский В.* А титан жил рядом с нами // Одесские известия. 2001. 1 дек.
3. *Гегамян В.* Щоденник: 1944–...: рукопис: пер. з вірм. // Особистий архів В. Гегамяна. 148 с.
4. Гегамян, Тер-Мелик Сициан: современное искусство Армении: живопись, скульптура, графика: альбом репродукций. Одесса, 2007.
5. *Гудима М.* Гегамян, учень Сар'яна // Дзеркало тижня. 2001. 19 жовт.–26 жовт.
6. *Жадейко О. М.* Монументальність і цілісна єдність композиції Валерія Гегамяна: дипл. роб. на здоб. освітн. ступ. «Магістр»: спец. 023 — образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, реставрація. Київ: НАККІМ, 2018. 96 с.
7. *Захарченко В.* Валерий Гегамян: гениальный рисовальщик II: Валентин Захарченко о Валерии Гегамяне. URL: <http://hudcombinat.com/2016/07/27/%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%8F-%D1%86%D0%B5%D0%BB%D1%8C/> (дата обращения: 30.07.2018).
8. *Котова О.* Нонконформизм в образотворчому мистецтві Одеси як явище культури 60–80-х років ХХ століття: дис. ... канд. мистецтвозн.: спец. 26.00.01 — теорія та історія культури. Одеса: Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2008. 192 арк.
9. *Криволапов М.* Про мистецтво та художню критику ХХ століття. Київ: ВД «А+», 2006. 268 с.
10. *Кудлач В.* Воспоминания об учителе. URL: https://www.odessitclub.org/publications/almanac/alm_40/alm_40_234-239.pdf (дата обращения: 27.07.2018).
11. *Кудлач В.* Вспоминая об учителе: Валерий Арутюнович Гегамян // Дерибасовская-Ришельевская. 2010. № 40. С. 234–239.
12. *Кузнецова С.* Размышлять, озаряться, печалиться // Юг (Одесса). 2001. 13 сент.
13. *Медведева Л. (Смирна Л.)* Історіографія нонконформізму в українському образотворчому мистецтві 60-х рр. ХХ ст. // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. пр. Київ, 2002. Вип. 1 (2). С. 104.
14. *Паньків Г. С.* Образна геометрія як визначний принцип рішення композицій В. А. Гегамяна // Мистецтвознавство України. 2008. Вип. 9. С. 247–257.
15. *Паньків Г. С.* Особливості застосування «доперспективних» признаков просторовості в роботах В. А. Гегамяна (1925–2000) // Молодий вчений. 2018. № 3. С. 34–39.
16. *Паньків Г. С.* Синтез станкового та монументального в роботах В. А. Гегамяна // Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: матер. III Міжнар. конгресу, (м. Одеса, 18–21 травня 2017 р.). Одеса: ВД «Гельветика», 2017. С. 367.
17. *Паньків Г. С.* Творчість В. А. Гегамяна (1960–1990-х рр.): дипл. роб. освітньо-кваліф. рівня бакалавр: спец. 6.020205 — образотворче мистецтво. Київ: НАОМА, 2014. 100 с.
18. *Ройтбурд О.* Про мого вчителя [Електронний ресурс]. URL: <https://nv.ua/opinion/rojtburd-o-toem-uchitele-1316877.html> (дата звернення: 30.07.2018).
19. *Рябченко, В.* Валерий Гегамян: гениальный рисовальщик I: Василий Рябченко о Валерии Гегамяне [Електронний ресурс]. URL: <http://hudcombinat.com/2016/07/01/memory-by-%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B9-%D1%80%D1%8F%D0%B1%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE/> (дата обращения: 28.07.2018)
20. *Сауленко А.* Прозрение: живописец В. Гегамян и скульптор А. Гегамян: вступ. ст. к альбому репродукций [Електронний ресурс]. URL: https://www.odessitclub.org/publications/almanac/alm_63/alm_63-223-230.pdf (дата обращения: 25.07.2018).
21. *Тарасенко О. А., Паньків А. С. В. А. Гегамян.* Пламень печали, любовью зажженный: живопись, графика: каталог. Одесса: Друк: Алекс Принт, 2001. 14 с.

References

1. Brodavko R. Molites v hramah vashih dush // Odesskiy vestnik. 2001. 5 sent.
2. Vilenskiy V. A titan zhil ryadom s nami // Odesskie izvestiya. 2001. 1 dek.
3. Gegamyan V. Shhodenny`k: 1944–...: rukopy`s: per. z virn. // Osoby`sty`j arhiv V. Gegamyana. 148 s.
4. Gegamyan, Ter-Melik Sitsian: sovremennoe iskusstvo Armenii: zhivopis, skulptura, grafika: albom reproduksiy. Odessa, 2007.
5. Gudy`ma M. Gegamyan, uchen` Sar`yana // Dzerkalo ty`zhnya. 2001. 19 zhovt.–26 zhovt.
6. Zhadeiko O. M. Monumental`nist` i cilisna yednist` kompozy`ciyi Valeriya Gegamyana: dy`pl. rob. na zdob. osvith. stup. «Magistr»: specz. 023 — obrazotvorche my`stecztvo, dekoraty`vno-pry`kladne my`stecztvo, restavraciya. Ky`yiv: NAKKIM, 2018. 96 s.
7. Zaharchenko V. Valeriy Gegamyan: genialnyy risovalschik II: Valentin Zaharchenko o Valerii Gegamyane [Elektronnyy resurs]. URL: <http://hudcombinat.com/2016/07/27/%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%8F-%D1%86%D0%B5%D0%BB%D1%8C/> (data obrascheniya: 30.07.2018).
8. Kotova O. Nonkonformizm v obrazotvorchomu my`stecztvi Odesy` yak yavy`shhe kul`tury` 60–80-x rokiv XX stolittya: dy`s. ... kand. my`stecztvozn.: specz. 26.00.01 — teoriya ta istoriya kul`tury`. Odesa: Pivdenoukrayins`ky`j derzh. ped. un-t im. K. D. Ushy`ns`kogo, 2008. 192 ark.
9. Kry`volapov M. Pro my`stecztvo ta xudozhnyu kry`ty`ku XX stolittya. Ky`yiv: VD «A+», 2006. 268 s.
10. Kudlach V. Vospominaniya ob uchitele [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.odessitclub.org/publications/almanac/alm_40/alm_40_234-239.pdf (data obrascheniya: 27.07.2018).
11. Kudlach V. Vspominaya ob uchitele: Valeriy Arutyunovich Gegamyan // Deribasovskaya-Rishelevskaya. 2010. # 40. S. 234–239.
12. Kuznetsova S. Razmyshlyat, ozaryatsya, pechalitsya // Yug (Odessa). 2001. 13 sent.
13. Medvedyeva L. (Smy`rna L.). Istoriografiya nonkonformizmu v ukrayins`komu obrazotvorchomu my`stecztvi 60-x rr. XX st. // My`stecztvoznachchi zapy`sky`: zb. nauk. pr. Ky`yiv, 2002. Vy`p. 1(2). S. 104.
14. Pan`kiv G. S. Obrazna geometriya yak vy`znachny`j pry`ncy`p rishennya kompozy`cij V. A. Gegamyana // My`stecztvoznachstvo Ukrayiny`. 2008. Vy`p. 9. S. 247–257.
15. Pan`kiv G. S. Osobly`vosti zastosuvannya «doperspekty`vny`x» pry`znakiv prostоровosti v robotax V. A. Gegamyana (1925–2000) // Molody`j vcheny`j. 2018. # 3. S. 34–39.
16. Pan`kiv G. S. Sy`ntez stankovogo ta monumental`nogo v robotax V. A. Gegamyana // Global`ni vy`kly`ky` pedagogichnoyi osvity` v universy`tets`komu prostori: mater. III Mizhnar. kongresu, (m. Odesa, 18–21 travnya 2017 r.) / Pivdenoukrayins`ky`j nacional`ny`j pedagogichny`j universy`tet im. K. D. Ushy`ns`kogo. Odesa: VD «Gel`vety`ka», 2017. S. 367.
17. Pan`kiv G. S. Tvorchist` V. A. Gegamyana (1960–1990-x rr.): dy`pl. rob. osvith`o-kvalif. rivnya bakalavr: specz. 6.020205 — obrazotvorche my`stecztvo. Ky`yiv: NAOMA, 2014. 100 s.
18. Rojtburd O. Pro mogo vchy`telya [Elektronny`j resurs]. URL: <https://nv.ua/opinion/rojtburd/o-moem-uchitele-1316877.html> (data zvernennya: 30.07.2018).
19. Ryabchenko V. Valeriy Gegamyan: genialnyy risovalschik I: Vasiliy Ryabchenko o Valerii Gegamyane [Elektronnyy resurs]. URL: <http://hudcombinat.com/2016/07/01/memory-by-%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B9-%D1%80%D1%8F%D0%B1%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE/> (data obrascheniya: 28.07.2018).
20. Saulenko L. Prozrenie: [zhivopisets V. Gegamyan i skulptor A. Gegamyan]: vstup. statya k albomu reproduksiy [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.odessitclub.org/publications/almanac/alm_63/alm_63-223-230.pdf (data obrascheniya: 25.07.2018).
21. Tarasenko O. A., Pankiv A. S. V. A. Gegamyan. Plamen pechali, lyubovy zazhennyi: zhivopis, grafika: katalog. Odessa: Druk: Aleks Print, 2001. 14 s.

Жадейко А. Н. Личность Валерия Гегамяна в одесской художественной среде

Аннотация. Рассмотрены жизненный и творческий путь Валерия Гегамяна. Сделан акцент на своевременности уточнений биографических фактов о художнике и педагоге. Определен потенциал влияния не известных до этого момента данных о Валерии Гегамяне на восприятие его личности в контексте истории искусства одесского региона.

Ключевые слова: творчество Валерия Гегамяна, одесские художники, живопись, графика.

Zhadeyko O. M. Valeriy Gegamyan's personality in Odessa's creative community

Abstract. Valeriy Gegamyan's creative path overview. Emphasis is made on timing when corrections of the biographic facts about this teacher and artist were made. The potential impact of still unknown facts about Valeriy Gegamyan on perception of his personality in the history of Odessa region art was determined.

Keywords: Valery Gegamyan's art, Odessa artists, painting, graphic.